
**ФОНЕТИКА
ЛЕКСИКОЛОГІЯ
ЛЕКСИКОГРАФІЯ
ДІАЛЕКТОЛОГІЯ**

УДК 811.161.2'271-054/72'34

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235514>

М. Л. Дружинець,

д-р філол. наук, доц.,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
професор кафедри української мови*

**ВІДБИТТЯ ДВОХ ЗАКОНІВ ОРФОЕПІЇ У МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ
РЕСПОНДЕНТІВ ДІАСПОРИ : НОРМА ТА ДЕВІАЦІЇ**

Стаття присвячена усному мовленню молоді української діаспори (Америка, Канада, Італія, Чехія, Польща, Німеччина, Молдова, Придністровська Молдавська Республіка) на синхронному рівні, зокрема вимовним особливостям української мови. На основі соціопитування доведено нормативність, історичну органічність; указано вимовні проблеми та орфоепічні девіації; визначено відсотковий рівень володіння орфоепією шиплячих перед свистячими та навпаки у широкій локальній та соціальній представленості зарубіжжя.

Ключові слова: українська діаспора, соціологічне опитування, нормативність, відхилення, історична органічність, вимова шиплячих, вимова свистячих, два закони орфоепії.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Вимова звукосполук, як і всі орфоепічні норми, – важливий компонент культури мовлення, яка є складовою частиною загальної культури людини. Прагнення до правильності мовлення, вимогливе ставлення до культури вимови, відчуття мовної норми приводять до того, що неправильна вимова викликає осуд у будь-якому культурному середовищі і може спричинити істотні комунікативні непорозуміння та конфлікти. Саме тому ми приділили увагу виявленню рівня володіння орфоепічними нормами в українців, які проживають в інших державах, і зосередилися на вимові надскладних вимовних комплексів, зокрема свистячих перед шиплячими та навпаки.

Аналіз досліджень із проблеми. Сьогодні існує багато праць, спрямованих на підвищення культури спілкування й культури української мови, наприклад праці О. Пономарева, О. Сербенської, Н. Бабич, С. Єрмоленко, С. Караванського, М. Пентиліюк, Г. Волкотруб, О. Горбул, О. Кубрак, Т. Чмут, С. Шевчук та ін. Українську школу орфоепії представляють Н. Тоцька, М. Жовтобрюх, М. Наконечний, М. Фащенко. Питання літературної вимови завжди цікавило й українських дослідників у діаспорі, про що свідчать публікації І. Огієнка, Я. Рудницького, О. Горбача.

Проблемою девіативності займалися Ю. Апресян, В. Девкін, В. Виноградов, Т. Булигіна, А. Шмельов, О. Падучева. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки створено концепції, за якими помилки досліджуються задля удосконалення

мовлення, підвищення рівня грамотності мовців (Н. Бабич, М. Волощак, Н. Непийвода).

Попередниками у дослідженні окремих питань проблеми – передусім соціофонетичного опису українського мовлення – можна назвати Н. Тоцьку, Л. Прокопову, зокрема в їхній статті «Соціофонетичний нарис українського мовлення сучасної молоді (велике місто – мале місто – село)» [8] запропоновано перший короткий опис мовлення сучасної молоді та наведено причини порушення вимовних норм, а також М. Фащенко, а саме її розвідку «Орфоепічні проблеми у вивченні української мови (наслідки одного опитування)» [10], де проаналізовано вимову приголосних студентами.

Мета нашого дослідження – зробити спробу визначення відсоткового рівня володіння орфоепією та виявлення, аналізу й опису типових помилок вимови, зокрема вимови шиплячих перед свистячими та навпаки у широкій локальній та соціальній представленості зарубіжжя. Наше завдання: проаналізувати мовлення українських респондентів діаспори, вказати стабільність і нестійкість тієї чи іншої норми; простежити відбиття вимови цих звукосполук у писемних пам'ятках та порівняти з мовленням українських респондентів України.

Об'єктом дослідження є українське мовлення діаспори різних сфер та вікових груп. **Предмет дослідження** - володіння орфоепічними нормами сучасної української мови, зокрема орфоепією звукосполук (шиплячі перед свистячими; свистячі перед шиплячими).

Фактичним матеріалом дослідження стали результати соціопитування – 100 записів, зафіксованих на аудіоносії тривалістю 300 хвилин. У соціопитуванні взяли участь 100 осіб зарубіжжя українського походження: 10 осіб – мешканці США, 10 осіб – мешканці Канади, 30 осіб мешканці Європи – Польщі (2), Німеччини (3), Італії (5), Чехії (10), Молдови (10) та 50 студентів ПДУ імені Т. Г. Шевченка (м. Тирасполь, ПМР). При виборі інформантів враховувався фактор терміну проживання – більше 10 років. Завданням респондентів було прочитати вголос і записати на диктофон слова для аналізу вимови свистячих перед шиплячими (у префіксах роз-, без-, з-: *розжувати, розчистити, розшити, безжально, безшумно, без джему, зшити, зчарувати, зжитися, з джерела*; у середині слова: *вивізиши, принісиши, мотузчин, Парасчин*); шиплячих перед свистячими (у словах: *книжці, відважся, смієшся, свашиці, мучся, річці*); на стику слів (*між дзеркалами, між зорями, лиш зараз, лиш дзвін, меч зари, піч дзеркальна*).

У пропонованій розвідці інтегровано загальнонаукові та спеціальні **дослідницькі методи**. Із загальнонаукових методів використовуються аналіз і синтез, індукція, дедукція, спостереження, зокрема невиключене (спостереження за вимовою звуків у словах); таксономія (для класифікації орфоепічних явищ); кількісний аналіз, описовий, порівняльно-історичний методи, метод лінгвістичної географії. З-поміж соціолінгвістичних та психолінгвістичних методів залучено методи польового дослідження: усне опитування та соціолінгвістичний аналіз. Серед спеціальних фонетичних методів використано слуховий та аудиториський аналіз, які дали змогу виявити суб'єктивно сприймані орфоепічні особливості та загальні характеристики українського усного мовлення (УУМ).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першою спробою дослідження нормативності УУМ у його широкій локальній представленості та експериментального визначення рівня володіння кодифікованими нормами й укладання статистики типових помилок із метою їх виправлення. Вперше представлено соціофонетичний опис мовлення українців діаспори.

Теоретична цінність студіювання полягає в тому, що визначення особливостей мовленнєвих реалізацій у різних локальних сегментах прислужиться в розробці теорій соціолінгвістики, сучасної української мови, історії української літературної мови, лінгвокультурології. Результати дослідження можуть знайти **практичне** використання при викладанні базових теоретичних і практичних вишівських курсів, а також у низці відповідних спецкурсів і спецсеминарів із проблем орфоєпії, культури мовлення, комунікативного впливу.

Виклад основного матеріалу. В українській орфоєпії діють два орфоєпічні закони, які регулюють вимову свистячих перед шиплячими і шиплячих перед свистячими. Відповідно до закономірностей сполучуваності звуків у мовленні орфоєпічні норми приголосних (зокрема й шиплячих) перед свистячими, дзвінких і глухих (зокрема й свистячих) перед шиплячими впливають з асимілятивних змін у групах приголосних.

Як відомо, свистячі перед шиплячими вимовляються як шиплячі. Щодо вимови свистячого перед шиплячим на початку слова, то маємо таку ситуацію: слово *зшити* [ш:і́ти] правильно вимовляють 34 % респондентів зарубіжжя (ПМР – 74 %, Європа – 10 %, Америка – 20 %, Канада – 30 %), інші 66 % допустили помилки: [сші́ти], [зші́ти]; слово *зчарувати* [шчарува́ти] правильно прочитали – 46 % зарубіжжя (ПМР – 72 %, Європа – 30 %, Америка – 40 %, Канада – 40 %), 54 % прочитали слово з оглушенням дзвінкого [з] – [счарува́ти]. Слово *зжитися* [ж:і́ти^ес'а] правильно вимовляють 34 % молоді (ПМР – 86 %, Європа – 20 %, Америка – 30 %, Канада – 0 %), а 66 % спираються на правописні норми – [зжі́тис'а]; фонетичне слово з джерела [жд́же^лре^лла́] – 31 % молоді зарубіжжя (ПМР – 64 %, Європа – 20 %, Америка – 30 %, Канада – 10 %), 69 % опитаних опираються на орфографічні норми ([з д́же^лре^лла́], [зд́жеріла́], [з д́жерела́], [з д́же́рела]), зокрема 36 % респондентів ПМР, 80 % – Європи, 70 % – Америки, 90 % – Канади. Інформанти на теренах України краще володіють цією нормою при вимові фонетичного слова з *джерела*, зокрема 55 % осіб, але допускають два типи помилок – оглушення дзвінкого ([с д́жерела́]) та орфографічний вплив ([з д́жерела́]). Правопис із самого початку став головним чинником нормування і регулювання не лише писемної форми літературної мови, а й усної: написане сприймалось і сприймається переважною більшістю носіїв літературної мови як норма вимови. Таким чином, правопис, у багатьох моментах не відбиваючи домінуючих особливостей вимови, завжди впливав на неї [7, с. 183].

Свистячий перед шиплячим у префіксах роз-, без- у словах: [р'о́ж:ува́ти] правильно вимовляє 40 % опитаних зарубіжжя (ПМР – 90 %, Європа – 20 %, Америка – 20 %, Канада – 30 %); [р'ошч́і сті^ети], [р'о́жч́і сті^ети] – 23 % зарубіжжя (ПМР – 32 %, Європа – 20 %, Америка – 30 %, Канада – 10 %); [рош:і́ти] – 13 % зарубіжжя (ПМР – 10 %, Європа – 10 %, Америка – [р'ош] 10 % і [ро́ж] 10 %, Канада – 10 %); [бе^лж:а́лно] – 25 % зарубіжжя (ПМР – 28 %, Європа – 20 %, Америка – 30 %, Канада – 20 %); [бе^лш:у́мно] – 26 % зарубіжжя (ПМР – 22 %, Європа – 20 %, Америка – [бе^лш] 20 %, [бе^лж] 20 %, Канада – 20 %); [бе^лжд́же^лре^лла́] – 10 % зарубіжжя (ПМР – 10 %, Європа – 0 %, Америка – 20 %, Канада – 10 %).

Асиміляція свистячого перед шиплячим майже не фіксується в середині лексеми: [ві'в'іжши] – 10 % зарубіжжя (ПМР – 0 %, Європа – 10 %, Америка – 30 %, Канада – 0 %); [при^енч́і ш:и] – 20 % зарубіжжя (ПМР – 30 %, Америка – 30 %, Канада – 10 %, Європа – 10 %); [м'о́ту́жчи^ен] – 13 % зарубіжжя (ПМР – 20 %, Європа – 0 %, Америка – 30 %, Канада – 0 %); [па́ра шчи^ен] – 32 % зарубіжжя (ПМР – 38 %, Європа –

20 %, Америка – 50%, Канада – 20 %). Норму вимови свистячого перед шиплячим у мовленні українців зарубіжжя (26 % : ПМР – 41 %, Європа – 15 %, США – 30 %, Канада – 15 %), як і українців на теренах України (хоч дещо вищий показник володіння нормою – 44 %), вважаємо нестійкою. Переважно порушення норми вимови свистячого перед шиплячим пов'язане з впливом орфографії [розжувати], [розчистиєти], [бе^uзжál'но], [бе^uзи:úмно], [бе^uзджéму], [зшиіти], [здже^uре^uла], [при^eн'ісиш], [моту́зчи^eн], [v'ídwájс'a] [кніжці] чи не знанням теоретичних засад [парáжчи^eн], [парáсчи^eн], [м'оту́счи^eн], [м'оту́зчи^eн], [при^eн'і'сиш], [vú v'ісиш], [vú v'іш:и].

Якщо провести паралелі з історичною орфоепією, то наслідки асиміляції свистячого перед шиплячим засвідчуються писемними пам'ятками XIII–XIV ст.: *ижьжснуть* (Єв 1270, 20), *ижьжснеться* (Рязанська корчма 1284, 328). Відбивають її достатньою кількістю прикладів і пам'ятки XIV–XVI ст.: *сожьженого* (Р. гр., 1352, б), *жзирають* (П. Є., 1556-1561, 175) [5, с. 207], *роширити* (грамоти Західного Полісся, XV) [9, с. 14–15]. Зустрічається така асиміляція і в пам'ятках XVII–XVIII ст., писаних у різних місцевостях Полтавщини: *прикажчики* [1, с. 20]. Асиміляція свистячого наступним шиплячим зафіксована й у літописі С. Величка: *рожжаковало* (187) [2, с. 172], у фразеологічній збірці Климентія Зіновієва: *зьжжжень* (225), *ро(ш)чину* (238) [6, с. 157]. Асиміляція свистячого перед шиплячим майже не фіксується Т. Шевченком: *счулася* (25, К), *несчулась* (90, І), *розчиняють* (170, ІІ), хоч *ближченько* (61, І). У попередників Т.Шевченка частково трапляються випадки, коли вимова свистячого перед шиплячим передавалася як шиплячого: у граматиці О. Павловського: *рожжалувався* (83), у словнику П. Білецького-Носенка: *дзижчати* (115). Частково фіксується асиміляція свистячого приголосного перед шиплячим у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка: *прынишы* (37); один раз зустрічається в «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського (*бряжжчять*, 15) та два рази – в «Кобзарі» Є. Гребінки (*пидьижжае*, 97; *зьижжае*, 98) [4, с. 46]. О.Шонц зазначає, що драгоманівка передавала асиміляцію свистячого перед шиплячим в іменниках із суфіксом -ин-: *Цісаричини*, *рушчини* тощо. У журналі «Основа» послідовно представлене тільки уподібнення свистячого до шиплячого в іменниках із суфіксом ~ин~: *козащини*, *Мазепинщини* [11, с. 104–105]. Таким чином, в історичних пам'ятках переважає закріплена на письмі асиміляція свистячого перед шиплячим, а більший відсоток української молоді ігнорує ці тонкощі вимови.

Асиміляція шиплячого перед свистячим теж майже не фіксується: у лексемі [кні зці] тільки 17 % опитаних зарубіжжя дотримуються норми (ПМР – 66 %, жоден європеець, американець, канадієць не відтворили цю норму); у слові [см'іжс':а] – 15 % опитаних зарубіжжя (ПМР – 28 %, Європа – 30 %, але жоден американець, канадієць не володіє нормою); у лексемі [р'іц':і] – 22 % опитаних зарубіжжя (ПМР – 58 %, Європа – 20 %, Америка – 10 %, Канада – 0 %).

Заслугове на увагу орфоепія фонетичних слів, зокрема [ли^eз:áраз] – 39 % респондентів зарубіжжя дотримуються норми (ПМР – 46%, Європа – 20 %, Америка – 50 %, Канада 40 %); [м'із:óрами] – 13 % зарубіжжя (Америка – 20 %, Канада – 30 %, однак європейці та придністровці не володіють цією орфоепічною нормою); [ли^eздз'v'ін] – 53 % зарубіжжя (ПМР – 52 %, Європа – 40 %, Америка – 70 %, Канада – 50 %); [п'ідз:е^uркал'на] – 13 % зарубіжжя (Європа – 10 %, Америка – 20 %, Канада – 20 %, придністровці не знають цієї норми).

У словах *відважся* [v'ídwájс'a], *свашиці*, [свác'ці], *мучся* [м'уц'с'a], *між дзеркалами* [м'іждз' е^uркалáми] нульовий показник рівня володіння орфоепією.

Нормою вимови шиплячого перед свистячим володіють 14 % українців діаспори (так само 14 % і на теренах України): ПМР – 21 %, Європа – 10 %, США – 14 %, Канада – 12 %.

Досліджувані писемні пам'ятки нової української літературної мови підтверджують відбиття норм вимови: послідовно передається на письмі асиміляція шиплячого перед свистячим у граматиці О. Павловського: *печуроцьці* (82), у П. Куліша: *запорозці, книзці, довідаєся*. Очевидно, вимова [ж] перед свистячим була різною, тому засвідчуються паралельні написання у рукописах Т. Шевченка: *запорожци, запорозци*. Зрідка представлена вимова [ш] перед свистячим як [с'] в альманасі «Русалка Дністрова»: *вибераяся* (197), *зведеся* (100), *але нап'єшся* (18). Виразно зафіксовано вимову [шс] як [с'с'] у рукописах Т. Шевченка: *смієшся* (399), *птаства* (235). Вимова [чц] як [ц'ц'] започаткована ще в «Енеїді» Котляревського, а в рукописах Т. Шевченка передається двома літерами цц або однією: *вкпоци, ріци*, однак відповідна асиміляція не засвідчується у західноукраїнських джерелах, у «Русалці Дністровій»: *дочці* (6), у граматиці М. Осадци: *точці* (246) [7, с. 182]. Асиміляція шиплячого [ш] наступним м'яким свистячим [с'] передається послідовно в «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка: *неоглядыся* (29), *незчуєся* (29) та в «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського: *товчєся* (18), *повернеся* (22) [4, с. 51]. У розвідці О. Шонц бачимо, що правопис П. Куліша засвідчує асиміляцію шиплячого звука перед свистячим непослідовно – в «Основі» *Збарбзької, Запорузький*; у «Хутірній поезії»: *обізвєся, міз земляками*, але *між свої*. У журналі «Основа» послідовно представлене тільки уподібнення [шс'а] до [с':а] ([с'а]) у кінці дієслівних форм: *соромисся, наїсися* [11, с. 104–105]. Вимова шиплячого перед свистячим пам'ятками старої української літератури фіксується зрідка, зокрема у фразеологічній збірці К. Зіновієва: *свасці* (225) [3, с. 78]. Отже, у II половині XIX – на початку XX ст. асиміляція свистячого перед шиплячим і шиплячого перед свистячим як вимовна норма чітко визначилася.

Висновки та перспективи. Таким чином, фіксація шиплячого на місці свистячого є частим явищем і простежується у багатьох пам'ятках різних періодів, але реальний показник володіння нормою вимови свистячих перед шиплячими зарубіжними (З) респондентами – 26 %, усіма інформантами (українськими та зарубіжними разом – УЗ) – 35%; вимови шиплячих перед свистячими мешканцями зарубіжжя українського походження – 14 % і всіма інформантами загалом (ЗУ) теж 14 %. Ці норми, безперечно, вважаємо слабкими, якщо взяти до уваги гендерний фактор, то переважно їх дотримуються жінки, як в Україні, так і за її межами. У мовленні більшості чоловіків простежуємо володіння вимовою [чц'] як [ц'], [шс'] як [с':]. Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні орфоепічних девіацій мовлення сучасної молоді української діаспори, зокрема при вимові інших звукосполук.

Література

1. *Волох О. Т.* Асиміляція та дисиміляція приголосних в українській мові за даними пам'яток XVII – XVIII ст. *Питання історичного розвитку української мови*. Харків, 1959. С. 20–22.
2. *Волох О. Т.* Фонетичні особливості української літературної мови початку XVIII століття. *Учені записки Харківського університету*. Харків, 1960. Т.111: Тр. філол. фак-ту. Т.9. С. 169–179.
3. *Дружинець М. Л.* Діахронічна ретроспектива: українське усне мовлення за писемними пам'ятками. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2017. № 8. Т. 1. С. 76–80.

4. Дружинець М. Л. Усне мовлення за рукописами та першодруками Т. Г. Шевченка. *Современная языковая ситуация в Приднестровье*. Тирасполь : Изд-во Приднестровского университета, 2015. С. 45–55.
5. Жовтобрюх М. А., Русанівський В. М., Склярєнко В. Г. Історія української мови. Фонетика. Київ : Наук. думка, 1979. 367 с
6. Микитин М. Л. Відбиття народного мовлення у фольклорній збірці «Вірші та приповідки, або теж присловія посполитые...» Климентія Зіновієва. *Мова та стиль українського фольклору*. Київ : ІЗМН, 1996. С. 154–160.
7. Микитин М. Л. Кодифікована вимова звукосполук у пам'ятках ХІХ ст. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2003. Вип. 12. С. 180–188.
8. Прокопова Л. І., Тоцька Н. І. Соціофонетичний нарис українського мовлення сучасної молоді. *Мовознавство*. № 6. 1990. С. 17 – 26.
9. Українські грамоти ХV століття / гол. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 1965. 164 с.
10. Фащенко М. М. Орфоепічні проблеми у вивченні української мови (наслідки одного опитування). *Щорічні записи з українського мовознавства*. Одеса, 1998. Вип. 5. С. 36–45.
11. Шонц О. П. Драгоманивка в процесі орфоепічно-орфографічної нормалізації української літературної мови. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2004. Вип. 14. С. 98–107.

References

1. Voloch, O. (1959), *Assimilation and dissimilation of consonants in the Ukrainian language according to the monuments of the XVII - XVIII centuries* [*Asymiliatsiia ta dysymiliatsiia pryholosnykh v ukrainskii movi za danymy pamiatok XVII – XVIII st.*], *Pytannia istorychnoho rozvytku ukrainskoi movy*, Kharkiv, pp. 20–22.
2. Volokh, O. T. (1960), *Phonetic features of the Ukrainian literary language of the beginning of the XVIII century* [*Fonetychni osoblyvosti ukrainskoi literaturnoi movy pochatku XVIII stolittia*], *Ucheni zapysky Kharkivskoho universytetu*, T. 111: Tr. filol. fak-tu, T. 9, pp.169–179.
3. Druzhynets, M. L. (2017), *Diachronic retrospective: Ukrainian oral speech on written monuments* [*Diakhronichna retrospektyva: ukrainske usne movlennia za pysemnymy pamiatkamy*], *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetyu imeni Ivana Franka, Drohobych*, № 8, T. 1, pp. 76–80.
4. Druzhynets, M. L. (2015), *Oral speech based on Taras Shevchenko's manuscripts and first editions* [*Usne movlennia za rukopysamy ta pershodrukamy T. H. Shevchenka*], *Sovremennaiia yazykovaia situatsiia v Prydnestrove*, Tyraspol, pp. 45–55.
5. Zhovtobriukh, M. A., Rusanivskiy, V. M., Skliarenko, V. H. (1979), *History of the Ukrainian language. Phonetics* [*Istoriia ukrainskoi movy. Fonetyka*], *Naukova dumka, Kyiv*, 367 p.
6. Mykytyn, M. L. (1996), *Reflection of national speech in folklore collection Klymentij Zynov'ev "Poems. Proverbs of Commonwealth, Language and style of Ukrainian folklore* [*Vidbyttia narodnoho movlennia u folklornii zbirtsi «Virshi. Prypovisty [abo te(zh) prysloviia] pospolytyie...» Klymentija Zinovijeva*], *Mova ta styl ukrainskoho folkloru*, Kyiv, pp.154–160.
7. Mykytyn, M. L. (2003), *A codified pronunciation of sound combinations in the monuments of the nineteenth century* [*Kodyfikovana vymova zvukospoluk u pamiatkakh XIX st.*], *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, Odessa, Vyp. 12, pp. 180–188.

8. Prokopova, L. I., Totska, N. I. (1990), *Social and phonetic sketch of Ukrainian speech of modern youth*, *Linguistics [Sotsiofonetychnyi narys ukrainskoho movlennia suchasnoi molodi]*, *Movoznavstvo*, № 6, pp. 17–26.

9. Ukrainian letters of the XV century / ed. V. Rusanivsky [Ukrainski hramoty XV stolittia / hol. red. V. M. Rusanivskyi], Naukova dumka, Kyiv, 1965, 164 p.

10. Fashchenko, M. M. (1998), *Orthoepic problems in the study of the Ukrainian language (consequences of one survey)* [Orfoepichni problemy u vyvchenni ukrainskoi movy (naslidky odnogo opytuvannia)], *Shchorichni zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, Odesa, Vyp. 5, pp. 36–45.

11. Shonts, O. (2004), *Drahomanivka in the process of orthoepic and orthographic normalization of the Ukrainian literary language* [Drahomanivka v protsesi orfoepichno-orfohrafichnoi normalizatsii ukrainskoi literaturnoi movy], *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, Astroprint, Odesa, Vyp. 14, pp. 98–107.

М. Л. Дружинец,

*Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова,
кафедра украинского языка*

ОТРАЖЕНИЕ ДВУХ ЗАКОНОВ ОРФОЭПИИ В РЕЧИ УКРАИНСКИХ РЕСПОНДЕНТОВ ДИАСПОРЫ: НОРМА И ДЕВИАЦИИ

Статья посвящена устной речи молодежи украинской диаспоры (Америка, Канада, Италия, Чехия, Польша, Германия, Молдова, Приднестровская Молдавская Республика) на синхронном уровне, в частности особенностям украинского произношения. На основе соцопроса доказано нормативность, историческую органичность; указано произносимые проблемы и орфоэпические девиации; определено процентный уровень владения орфоэпией шипящих перед свистящими и наоборот в широкой локальной и социальной представленности зарубежья.

Ключевые слова: украинская диаспора, социологический опрос, нормативность, отклонения, историческая органичность, произношение шипящих, произношение свистящих, два закона орфоэпии.

M. L. Druzhynets,

*Odesa National I. I. Mechnikov University,
Department of the Ukrainian language*

REFLECTION OF TWO LAWS OF SPELLING IN THE SPEECH OF UKRAINIAN RESPONDENTS OF THE DIASPORA: NORMS AND DEVIATIONS

The article is devoted to the oral speech of Ukrainian diaspora's youth (America, Canada, Italy, the Czech Republic, Poland, Germany, Moldova, the Transnistrian Moldavian Republic) at the synchronous level, in particular the pronunciation features of the Ukrainian language. Based on the poll the normativeness and historical organicity are proved. Also, pronunciation problems and orthoepic deviations are indicated; the percentage of mastery of orthoepy of sound combinations was determined, in particular, the pronunciation of hushing sounds before sibilants and vice versa in a wide local and social representation of foreign countries.

Our **research aims** to try to determine the percentage of orthoepy, to identify, analyze and describe typical pronunciation mistakes, in particular the pronunciation of hushing sounds before sibilants and vice versa in a wide local and social representation abroad. **Our task** is to analyze the speech of Ukrainian respondents in the diaspora, to indicate the stability and instability of a particular norm; to trace the reflection of the pronunciation of these sound

combinations in old written notes, and compare with the speech of Ukrainian respondents in Ukraine.

The object of the research is Ukrainian speech of the diaspora of different spheres and age groups. **The subject** of the research is the mastery of orthoepic norms of the modern Ukrainian language, in particular the orthoepy of sound combinations (hushing sounds before sibilants; sibilants before hushing sounds).

The results of a poll are the actual material of the study. It is 100 recordings lasting 300 minutes (5 hours). The poll was attended by 100 people of Ukrainian origin who lives abroad: 10 residents of the United States, 10 residents of Canada, 30 residents of Europe - Poland (2), Germany (3), Italy (5), the Czech Republic (10), Moldova (10) and 50 students of Taras Shevchenko University (Tiraspol, Transnistria). The informants live there for 10 years. They should read aloud and record the words for the analysis of the pronunciation of sibilants before hushing sounds (in the prefixes *po3-*, *be3-*, *z-*; in the middle of the word).

Thus, the fixation of hushing sounds instead of sibilants is a common phenomenon and can be traced in many monuments of different periods, but the real rate of pronunciation sibilants before hushing sounds by foreign respondents is 26%, by all informants (Ukrainian and foreign together) is 35 %; pronunciation of sibilants before hushing sounds residents of foreign origin of Ukrainian origin is 14% and by all informants in general also 14%. Undoubtedly, we consider these norms to be weak, and if we take into account the gender factor, they are mostly observed by women, both in Ukraine and abroad. In the speech of most men, we trace the pronunciation of the pronunciation [чц '] as [ц'], [шц '] as [ц':].

We see **the prospect of further** research in the study of orthoepic speech deviations of modern youth of the Ukrainian diaspora, in particular in the pronunciation of other sound combinations.

Key words: Ukrainian diaspora, sociological survey, normativeness, deviation, historical organicity, pronunciation of hissing, pronunciation of whistling, two laws of orthoepy.